

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАНСКОРДОННОГО ЛІСОПРОМИСЛОВОГО КЛАСТЕРУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ

Розглянуті теоретичні основи поняття «кластер». Проаналізовані передумови створення та ефективного функціонування транскордонного лісопромислового кластера у Карпатському регіоні. Обґрунтовано його роль та значення у господарському комплексі Карпатського суспільно-географічного району.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, лісопромисловий кластер, конкурентні переваги, Карпатський регіон.

Постановка проблеми. Під впливом швидких трансформаційних змін світової економічної системи в результаті поширення нових технологій, зростання ключової ролі знань та інформації, в умовах зростання глобалізації та інтернаціоналізації, відбувається перехід і до нових способів співпраці, як на локальному, так і на регіональному рівнях. Одним з найбільш ефективних форм співробітництва, зокрема транскордонного, особливо в контексті інтеграційних процесів Карпатського регіону, є створення транскордонних кластерів. Одним з найперспективніших можна вважати створення лісопромислового кластера.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед зарубіжних та вітчизняних вчених, які активно займаються вивченням проблем створення кластерної моделі регіонального розвитку слід виділити Т. Вюртенбергера, М. Портера, Л. Пуллола, Х. Шреплера, Ж.-Л. Поже, С. Грищенка, А. Брувера, В. Нудельмана, П. Чечелюка та ін.

Дослідженню проблем транскордонного співробітництва, розвитку та розміщення лісопромислового комплексу Карпатського регіону присвятили свої наукові праці відомі економісти та

економіко-географи: І. Войтович, Н. Мікула, О. Кійко, О. Шаблій, М. Якуба, А. Шульте, У. Кіс, Д. Кляйн.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є виявлення значення лісопромислового транскордонного кластеру для розвитку Карпатського регіону.

Виклад основного матеріалу. Досвід зарубіжних країн світу свідчить, що ефективним засобом раціоналізації розміщення продуктивних сил є перехід до кластерної моделі господарювання, запропонованої М. Портером у рамках теорії національної, регіональної та місцевої конкурентоздатності. Кластер – це група географічно-близьких, технологічно взаємопов'язаних підприємств. Які забезпечують виробництво певних товарів чи послуг, постачання сировини, обладнання; будівництво та обслуговування інфраструктурних об'єктів, підготовку кадрів, розробку нових технологій, реалізацію готової продукції за єдиного управління [3, с. 107].

За визначенням Державного комітету України з регуляторної політики та підприємництва (2006 р.) «Кластер – це група секторів промисловості та організацій, пов'язаних між собою відносинами купівлі-продажу, або підприємств, що мають загальну інфраструктуру, замовників чи резерви кадрів, взаємодія між якими збільшує конкурентні переваги» [4].

Сьогодні в Україні все частіше розглядаються питання щодо зростання економіки регіонів на основі кластерних моделей. Створення кластерів уже ввійшло до порядку денного регіональних та місцевих органів управління України [1].

Транскордонні кластери можна визначити як групи незалежних компаній та асоційованих інституцій, що географічно зосереджені у транскордонному регіоні, співпрацюють та конкурують, спеціалізуються в різних галузях, проте пов'язані спільними технологіями та навичками і взаємодоповнюють одна одну, об'єднуючись для реалізації спільних проектів чи виготовлення спільних продуктів, що в кінцевому підсумку дає можливість отримання синергетичних та мережевих ефектів, дифузії знань та навиків тощо [5].

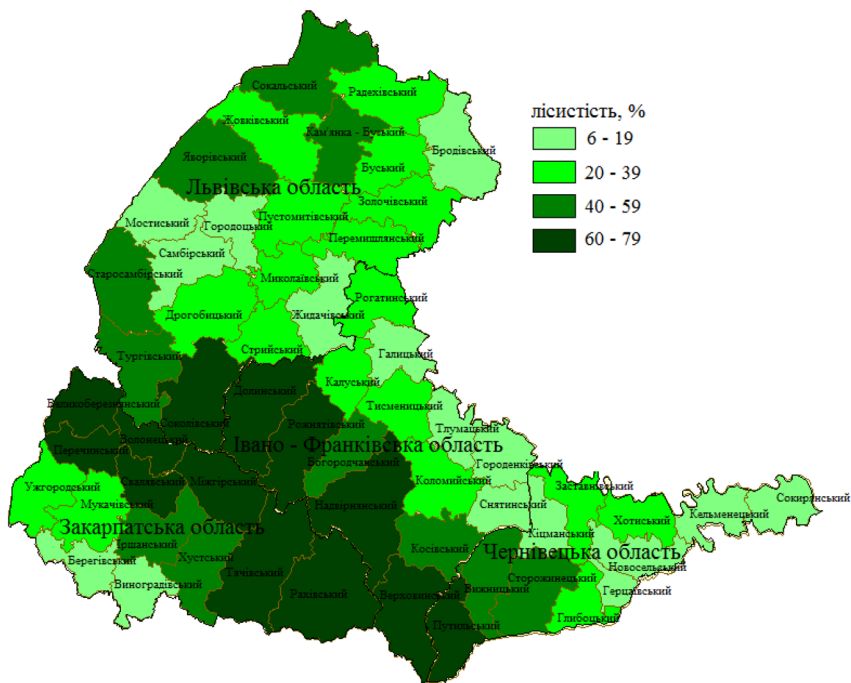
Міжнародне співробітництво в Європі, особливо на прикордонних територіях ЄС, стимулює активніше створення та діяльність транскордонних кластерів, або транскордонних об'єднань за участю кластерів, які формуються переважно на базі

інфраструктури відповідних територій країн, котра створювалася протягом десятиліть.

Саме на основі інфраструктури та ресурсів лісопромислового комплексу Карпатського суспільно-географічного району можливе створення та ефективне функціонування транскордонного лісопромислового кластеру. Основним його завданням має стати ефективне використання лісових ресурсів Карпат у межах передгірських та гірських територій українсько-румунського, українсько-угорського, українсько-словацького та українсько-польського транскордонних регіонів. Крім того, цей кластер може сприяти відновленню потенціалу деревообробної, целюлозно-паперової та меблевої промисловостей прикордонних областей Західної України, а також залучення до їх розвитку інвестицій і сучасних технологій, орієнтованих на відновне лісокористування та сталий розвиток Карпатського регіону. Функціонування лісопромислового комплексу Карпатського регіону відбувається в умовах реальної самостійності підприємств даного сектору економіки. Ринкові відносини обумовлюють його конкурентоспроможність з урахуванням зростаючого дефіциту доступних лісосировинних ресурсів. Виникає об'єктивна необхідність пошуку та застосування таких управлінських рішень, які б максимально задовольняли економічні інтереси всіх суб'єктів лісогосподарських відносин. З огляду на це, проблема організації та здійснення відповідних заходів набула особливої актуальності [2, с. 24].

Карпатський регіон володіє найбагатшими в Україні лісовими ресурсами. Середня лісистість його території сягає 39% (Закарпатська область – 51,2%, Івано-Франківська – 41,4%, Чернівецька – 29,4%, Львівська – 28,7%), а загальний запас деревини становить 0,52 млрд. м³. Середня зміна запасу на 1 гектар вкритих лісовою рослинністю земель становить 4,3 м³, таким чином, ліси Карпатського регіону щорічно приростають на 9 млн. м³ деревини. Обсяг заготівлі деревини в Карпатському регіоні на 2013 р. склав 4,8 млн. м³ (рис. 1).

Інтенсивність лісозаготівлі у Карпатському регіоні в лісах Держкомлісгоспу складає 63% річного приросту, що набагато менше, ніж в інших країнах, таких, як Австрія, Німеччина, Угорщина, Швейцарія, Швеція, де заготовлюється близько 75 – 85% річного приросту. Таке порівняння дозволяє припустити,

Рис.1. Лісистість території Карпатського регіону, %

що в Карпатському регіоні є реальний потенціал збільшення лісозаготівлі сталими методами [7].

У Карпатському районі діє близько двох тисяч підприємств (переважно малих). Точна їх кількість та потужність невідома, але регіональні експерти оцінюють обсяг виробництва у 2 млн. м³ на рік, що складає близько 41% всієї заготовленої деревини у регіоні. У середньому, ці малі лісопилки працевлаштовують 5-8 осіб, а їхня середня виробнича потужність становить близько 1000 м³ на рік. Відповідно, тільки частина з решти сировини (2,9 млн. м³) йде на глибоку переробку (великими підприємствами), що частково пояснюється незадовільним рівнем послуг з первинної обробки деревини та несприятливим бізнес-середовищем.

Вцілому лісовий сектор Карпатського регіону працевлаштовує близько 52 тисяч осіб. Це свідчить про важливе соціально-економічне значення лісового сектора для економіки регіону. Приблизно 90% усього обсягу виробництва в ньому становлять

чотири основні складові: 1)лісове господарство; 2)деревообробка, виробництво меблів та продукції з деревини та 4) целюлозно-паперове виробництво. Крім того, існує реальний потенціал для посилення позицій лісопромислового кластера за такими напрямками, як деревообробка, дерев'яне будинкобудування, лісовий туризм, переробка недеревинної лісової продукції. Завдяки цьому можливе створення нових робочих місць та підвищення доходів населення.

Все це дає підстави сподіватися на те, що вже найближчим часом в областях Карпатського району можна буде започаткувати роботу з організаційного оформлення існуючих кластерних ініціатив, а також ініціювати на цій основі формування транскордонного лісопромислового кластеру, або низки кластерів у межах кожного з чотирьох транскордонних регіонів, сформованих за участю прикордонних областей України та суміжних з ними прикордонних адміністративно-територіальних одиниць сусідніх держав-членів ЄС (Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії). До його потенційних учасників слід віднести передусім лісгоспи, меблеві та целюлозно-паперові підприємства, навчально-освітні заклади, туристичні центри, енергетичні компанії тощо.

Одним з проєктів, у якому розглянуто можливості створення та перспективи функціонування транскордонного лісопромислового кластеру є проєкт «FORZA». Це проєкт технічної допомоги, який фінансується швейцарським урядом під егідою Дирекції з питань розвитку та співробітництва Швейцарії та Державним комітетом лісового господарства України. Його метою є впровадження у Карпатському регіоні сталого багатофункціонального ведення лісового господарства з особливим наголосом на належному управлінні довкіллям та поліпшенні життєвого рівня місцевого населення.

Кластерний аналіз показує, що в Карпатському регіоні потенційна площа у всіх категоріях та вікових групах лісів, на якій могли б проводитися лісогосподарські заходи з поступового перетворення одновікових чистих у різновікові змішані багаторусні насадження методами наближеного до природи лісівництва (рубками переформування) може щорічно становити від 40 до 60 тис. га. При цьому лісове господарство додатково може отримати щорічно лише протягом першого десятиріччя 2-2,5 млн. м³ деревини.

Деревообробна галузь в цьому регіоні має давні традиції, є важливим стовпом регіональної економіки, та включає: лісопильне та стругальне виробництво, виробництво дерев'яних залізничних шпал, виробництво дерев'яного покриття підлоги та паркету, отримання стружки, тріски та тирси, сушіння деревини, просочування, виробництво шпону, клеєної фанери, деревоволокнистих і деревостружкових плит, виробництво дерев'яних будівельних конструкцій та столярних виробів, виробництво дерев'яної тари. сектору у контексті України. На територію Карпатського суспільно-географічного району припадає 14,7% обсягу реалізованої меблевої продукції по Україні [6].

Однак, за оцінками експертів проекту FORZA, у тіньовому виробництві меблів виготовляється та продається 60-65% продукції галузі. Всього в «тіні» працює близько 7500 осіб. Це, також, є однією з причин незначного зростання офіційних показників меблевої промисловості України.

Велике значення для Карпатського регіону має використання недеревних лісових продуктів. Так, наприклад, у Закарпатті в їх заготівлі бере участь кожен другий член домогосподарств гірських районів. Рівень використання експлуатаційних запасів грибів та ягід через організовану заготівлю тут складає всього 4,3%, а разом з місцевим населенням – до 50-60%. Таким чином, дозволені державою ресурсні можливості використовуються недостатньо [8].

Ведення екологічного господарювання у лісовому секторі Карпатського регіону, яке ґрунтується на поліпшенні якості природних ресурсів у відповідних транскордонних регіонах, а також їх людського та соціального капіталу, супроводжуватиметься нарощуванням потенціалу відпочинкової індустрії у передгірських та гірських районах українських, польських, словацьких, угорських та румунських Карпат. Це дасть всі підстави для спільного використання учасниками ринку туристичних послуг прикордонних регіонів цих країн наявного туристсько-рекреаційного потенціалу з метою отримання синергетичних ефектів у межах транскордонних регіонів, сформованих на кордоні між Україною та ЄС. Саме це дозволяють зробити транскордонні туристичні кластери.

Висновки і перспективи дослідження. Лісопромисловий комплекс Карпатського суспільно-географічного району за обсягом реалізації продукції займає четверте місце у регіоні серед інших галузей. Його частка у структурі господарського комплексу

Карпатського району у 3,2 рази більша за аналогічну частку по Україні.

Відповідно, створення транскордонного лісопромислового кластеру на території Карпатського регіону суттєво підвищить як конкурентоздатність власне лісопромислового комплексу, так і рівень соціально-економічного розвитку регіону загалом.

Подальше дослідження окремих структурних елементів транскордонного лісопромислового кластеру Карпатського регіону пов'язане з необхідністю виявлення найбільш тісних зв'язків між ними, пошуком та аргументацією нових синергетичних зв'язків, поява яких обумовлена функціонуванням даного кластеру.

**Рецензент – кандидат географічних наук, доцент
В. Ф. Пасько**

Література:

1. Ветров О. Кластерна модель – ефективний інструмент економічного розвитку громади [Текст] / О. Ветров // Громадські ініціативи. – 2005. – № 1. – С. 24-26.

2. Оцінка перспектив розвитку лісового комплексу України методом кластерного аналізу [Текст] / [Кійко О. А., Якуба М. М., Войтович І. Г., Shulte A., Kies U., Klein D.] // Науковий вісник НЛТУ України – 2009. – Вип. 19.9. – С. 20-28.

3. Пістун М. Д. Сучасні проблеми регіонального розвитку України : навч. посіб. [Текст] / М. Д. Пістун, А. Л. Мельничук. – 3-тє вид., доп. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – 290 с.

4. Стеченко Д. М. Інноваційні форми регіонального розвитку [Текст] / Д. М. Стеченко. – К. : Вища школа, 2002. – 254 с.

5. Миннибаев Т. Сущность транспортно-логистических кластеров и их роль в экономике / Т. Миннибаев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : kirgteu.com/filemanager/download/775/

6. Офіційний веб-сайт Державного комітету лісового господарства України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&cat_id=32867.

7. Устич Р. Лісові кластери / Р. Устич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ekoinform.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=54%3A2010-01-04-09-56-

41&catid=7%3A2009-07-06-09-51-16&Itemid=26&lang=ru.

8. Швейцарсько-український проект розвитку лісового господарства FORZA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.forza.org.ua.

В. М. Матвиенко, Р. Ю. Полищук, И. Н. Стригун

ПЕРСПЕКТИВЫ СОЗДАНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ТРАНСГРАНИЧНОГО ЛЕСОПРОМЫШЛЕННОГО КЛАСТЕРА В КАРПАТСКОМ РЕГИОНЕ

Рассмотрены теоретические основы понятия «кластер». Проанализированы предпосылки создания и функционирования трансграничного лесопромышленного кластера в Карпатском регионе. Обоснована его роль и значение в хозяйственном комплексе Карпатского общественно-географического района.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, лесопромышленный кластер, конкурентные преимущества, Карпатский регион.

V. Matviyenko, R. Polishchuk, I. Strygun

PROSPECTS FOR CREATION AND OPERATION OF CROSS- BORDER TIMBER INDUSTRY CLUSTER IN CARPATHIAN REGION

There are considered the theoretical foundations of the «cluster» concept. The preconditions of creation and effective functioning of cross-border timber industry cluster in the Carpathian region are analyzed. Substantiated its role and importance in the economic complex of the Carpathian social and geographical region.

Keywords: cross-border cooperation, timber cluster, competitive advantage, the Carpathian region.

Надійшла до редакції 18 квітня 2014 р.